

LATVIJAS DARBA DEVĒJU KONFEDERĀCIJA

SOCIĀLAIS DIALOGS

LATVIJAS DARBA DEVĒJU KONFEDERĀCIJA

NOZARU SOCIĀLĀ DIALOGA ANALĪZE

LĀTVIJĀ

AUTORS Kaspars Vingris – pētnieks

REDAKTORE Anna Pavlina – Latvijas Darba devēju konfederācijas projektu vadītāja

Pētījums "Nozaru sociālā dialoga analīze Latvijā" tapis Latvijas Darba devēju konfederācijas īstenotā Cienīga darba un trīspusējā dialoga fonda līdzfinansēta projekta "Nozaru sociāla dialoga uzlabošana" (Nr. 2012/104577) ietvaros.

© Latvijas Darba devēju konfederācija, 2013

GODĀTIE LASĪTĀJI!

Sociālais dialogs ir sarunu process, kurā līdzvērtīgi piedalās sociālie partneri – darba devēji un darba ņēmēji. Tā mērķis ir veicināt sadarbību starp sociālajiem partneriem un panākt abpusēju vienošanos, tādējādi nodrošinot sociālo mieru un ekonomikas attīstību valstī.

Nozaru sociālais dialogs Latvijā ir tikai savas attīstības sākuma posmā, tāpēc Latvijas Darba devēju konfederācija īsteno Cienīga darba un trīspusējā dialoga fonda līdzfinansētu projektu "Nozaru sociāla dialoga uzlabošana", kura mērķis ir nostiprināt divpusējo sociālo dialogu starp nozaru asociācijām un to arodbiedrībām un attīstīt trīspusējo nozaru sociālo dialogu, kā arī nodrošināt un veicināt sapratni par cienīgu darbu Latvijā.

Lai veiktu Latvijā esošā nozaru sociālā dialoga analīzi ir tapis šis pētījums Latvijas Darba devēju konfederācijas īstenotā Cienīga darba un trīspusējā dialoga fonda līdzfinansēta projekta "Nozaru sociāla dialoga uzlabošana" ietvaros, kas sniedz ieskatu sociālā dialoga praksē Latvijā un priekšlikumus nozaru sociālā dialoga attīstībai. Balstoties uz šī pētījuma ietvaros veiktajiem konstatējumiem un izteiktajiem priekšlikumiem, Latvijas Darba devēju konfederācija sadarbībā ar Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību turpinās darbu pie nozaru sociālā dialoga attīstības Latvijā.

LĪGA MENĢELŠONE
Latvijas Darba devēju konfederācijas
ģenerāldirektore

SATURS

IEVADS	5
1. SOCIĀLĀ DIALOGA JĒDZIENS	6
2. SOCIĀLĀ DIALOGA PRAKSE LATVIJĀ	8
3. NOZARU ANALĪZE	15
3.1. NOZARES ATTĪSTĪBAS TENDENCES LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTĪS	17
3.2. SOCIĀLĀ DIALOGA PARTNERĪBAS JOMU ANALĪZE	32
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	36
SUMMARY	38
IZMANTOTO LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS	39

IEVADS

“Sociālais dialogs” un “sociālie partneri” šobrīd sabiedrībā ir bieži pieminēti jēdzieni. Ar “sociālo dialogu” ir pieņemts apzīmēt darba devēju un darba ņēmēju, pārsvarā arodbiedrību, pārstāvju savstarpējo pārrunu un koplīgumu slēgšanas procesu. Par “sociālajiem partneriem” dēvē darba devēju un darbinieku pārstāvjus, proti, arodbiedrības, kā arī valsts pārstāvjus.

Sociālajam dialogam tiek piešķirta neatsverama pozitīva ietekme valsts sociālajā un ekonomiskajā pārvaldībā un izaugsmē. Valsts pārstāvji bieži uzsver sociālā dialoga nozīmi valsts stabilitātes garantēšanā – sociālā dialoga un sociālo partneru sadarbības nepieciešamība ir ietverta valsts politikas plānošanas dokumentos¹.

Sociālā dialoga mērķis ir veicināt demokrātisku sadarbību starp sociālajiem partneriem, tas nodrošina sociālo stabilitāti un veicina ekonomisko izaugsmi. Sociālā dialoga veidi ir atkarīgi no kultūras, vēsturiskā, ekonomiskā un politiskā konteksta, kā arī tradīcijām katrā valstī, bet nepieciešamie priekšnosacījumi ir visur vienādi: spēcīgas un neatkarīgas darba devēju un darbinieku organizācijas; visu partneru politiskā griba uzsākt un piedalīties sociālajā dialogā; tiesības uz apvienošanos un tiesības slēgt kolektīvus līgumus; nepieciešamais institucionālais atbalsts².

Valdībai ne vienmēr ir jāpiedalās kā partnerim sociālajā dialogā, daudz biežāk sociālā dialoga attiecības ir divpusējas. Taču arī divpusējo attiecību gadījumā valdībai ir svarīgi atbalstīt partnerus, izstrādājot likumdošanas ietvaru un izveidojot institucionālu atbalstu, kas nodrošina partneru aktivitātēm atbalstošu vidi³.

Vispārīgi skatoties uz sociālā dialoga prakses nostiprināšanu, galvenā uzmanība jāvelta normatīvajiem aktiem – vai likumdošanas līmenī ir iedibinātas sociālajam dialogam būtiskas procedūras un institūcijas. Vai normatīvajos aktos ir nostiprināts arodbiedrību un darba devēju organizāciju statuss un kompetences? Vai ir noteikti darba attiecību regulēšanas jautājumi, koplīgumu un vienošanas reģistrācijas kārtība? Vai normatīvie dokumenti nodrošina sociālo partneru tiesisko vienlīdzību un savstarpējo atbildību? Vai ir noteikta darba strīdu samierināšanas metožu un procedūru secība un prioritātes⁴?

Pētījuma “Nozaru sociālā dialoga analīze Latvijā” ietvaros sociālā dialoga analīze Latvijā veikta, kā pamatu izmantojot valstisko institūciju iesaistes pakāpi sociālā dialoga veidošanā, tas ir, sociālā dialoga dalījumu divpusējā un trīspusējā sociālā dialogā.

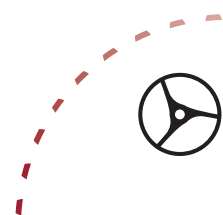
1.

SOCIĀLĀ DIALOGA JĒDZIENS

Starptautiskā darba organizācija (SDO) sociālo dialogu definē kā procesu, kas iekļauj visa veida pārrunas un konsultācijas vai pat vienkāršu informācijas apmaiņu starp valdības, darba devēju un darbinieku pārstāvjiem par kopējo interešu jautājumiem saistībā ar ekonomikas un sociālo politiku⁵.

Sociālais dialogs var būt trīspusējais ar valdību kā oficiālo dialoga pusi, un divpusējais, kas norisinās tikai starp darbiniekiem un uzņēmuma vadību (vai arodbiedrībām un darba devēju asociācijām), ar vai bez valdības netiešās iejaukšanās. Sociālais dialogs var būt gan neoficiāls, gan oficiāli noregulēts, bieži tas veido abu – gan neoficiālā, gan oficiālā – dialoga kombināciju. Dialogs var norisināties uzņēmuma, reģionālajā vai nacionālajā līmenī. Tas var būt nozaru vai starp profesiju dialogs vai apvienot abus divus veidus⁶.

Atbilstoši SDO, sociālā dialoga galvenais mērķis ir veicināt vienprātības veidošanu un darba vides pušu demokrātisko iesaistīšanu. Veiksmīga sociāla dialoga struktūra un process var atrisināt svarīgus ekonomiskus un sociālus jautājumus, pilnveidot sociālo un industriālo mieru un stabilitāti un paātrināt ekonomisko progresu⁷.

- 1 Sociālā dialoga un sociālo partneru definīcija. 2011. gada jūlija ziņojums
- 2 Divpusējais sociālais dialogs Latvijas labklājības veicināšanai. Rīga, 2004
- 3 Turpat
- 4 Turpat

Šī pētījuma ietvaros sociālā dialoga analīzes galvenais objekts ir “plašs sociālais dialogs” ar to saprotot divpusējo vai trīspusējo sociālo dialogu, piedaloties tradicionālajiem sociālajiem partneriem un skatot plašus ekonomiskās un sociālās politikas jautājumus, tai skaitā⁸:

- makroekonomiskās politikas ietvars un ekonomiskā izaugsme;
- ekonomijas strukturālās izmaiņas un transformācija;
- algu pieaugums un inflācija; monetārā politika;
- nodarbinātības politika;
- dzimumu līdztiesības aspekti;
- izglītība un mūžizglītība;
- produktivitāte un ekonomiskā konkurētspēja;
- nodokļu un fiskālā politika;
- sociālā labklājība, drošība un aizsardzība;
- stratēģijas, lai risinātu reģionālās integrācijas strukturālo pārmaiņu, nabadzības mazināšanas stratēģijas;
- citi.

- 5 Sociālā dialoga un sociālo partneru definīcija. 2011. gada jūlija ziņojums
- 6 Turpat
- 7 Turpat
- 8 Latvijas Darba devēju konfederācija. Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība. Rīga, 2010

2. SOCIĀLĀ DIALOGA PRAKSE LATVIJĀ

Sociālais dialogs un sociālā partnerība Latvijā sākusi veidoties samērā nesen. Tie attīstījās kā viedokļu apmaiņa starp sociālajiem partneriem un valsti kā starpnieku. Pašlaik Latvijas sabiedrībā sociālo partneru mijiedarbība notiek galvenokārt sociālā dialoga posmā. Vairāki gadījumi norāda, ka salīdzinoši bieži notiek viedokļu apmaiņa un savu (konkrēto pušu) problēmu konstatēšana, bet trūkst konkrētas, visām pusēm pieņemamas vienošanās un tām atbilstoša rīcība⁹.

1993. gadā tika izstrādāta Konceptija par trīspusējās sadarbības veidošanas pamatprincipiem un nepieciešamību Latvijā, kuru Ministru kabinets akceptēja 1993. gada 19. oktobrī. 1993. gada 28. decembrī darbu uzsāka Latvijas Trīspusējā darba devēju, valsts un arodbiedrību konsultatīvā padome. 1998. gada 12. maijā apstiprināta Konceptija par trīspusējo sadarbību nacionālajā līmenī¹⁰.

1998. gadā tika izveidota Nacionālā trīspusējās sadarbības padome (NTSP), kas veido stabilu institucionālo ietvaru sociālā dialoga procesam nacionālā līmenī.

Šobrīd strādā septiņas NTSP apakšpadomes¹¹:

- Darba lietu trīspusējās sadarbības apakšpadome (DLTSA);
- Sociālās drošības apakšpadome (SDA);
- Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadome (PINTSA);
- Veselības aprūpes nozares apakšpadome (VANA);
- Transporta un sakaru nozares trīspusējās sadarbības apakšpadome (TSNTSA);
- Vides aizsardzības lietu trīspusējās sadarbības apakšpadome (VALTSA);
- Reģionālās attīstības trīspusējās sadarbības apakšpadome (RATSA).

Padomes darbu tehniski nodrošina sekretārs (padots gan Valsts kancelejas direktoram, gan Ministru prezidentam) un finansē Valsts kanceleja.

2004. gada 1. oktobrī noslēgta trīspusējā vienošanās par sociālekonomisko partnerību starp Ministru kabinetu, Latvijas Darba devēju konfederāciju (LDDK) un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību (LBAS)¹².

SOCIĀLĀ PARTNERĪBA NACIONĀLĀ LĪMENĪ

Sociālā dialoga uzturēšanā valstij jānodrošina individu un sociālo grupu sociālā aizsardzība, jāuzrauga likumos noteikto minimālo standartu, prasību un garantiju ievērošana (daudzos Latvijas uzņēmumos netiek ievērotas darbinieku tiesības)¹³.

Valsts sociālā dialoga procesā vienlaikus pilda vairākas lomas – īpašnieka, darba devēja, likumdevēja, tiesneša un vidutāja, dažādu procesu koordinatora. Tālākās nākotnes mērķis ir mazināt valsts iejaukšanos darba devēju un darba ņēmēju attiecībās¹⁴.

Galvenie argumenti trīspusēja sociālā dialoga nepieciešamībai nacionālā līmenī ir sekojoši¹⁵:

- bez valdības diskusijām ar uzņēmējiem un darbiniekiem nav iespējams izstrādāt visai sabiedrībai pieņemamu ekonomiskās attīstības stratēģiju un to īstenot;

9 Latvijas Darba devēju konfederācija. Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība. Rīga, 2010

10 http://iepriekseja.lbas.lv/soc_valsts.php

11 Latvijas Darba devēju konfederācija. Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība. Rīga, 2010

12 http://iepriekseja.lbas.lv/soc_valsts.php

13 Turpat

14 Turpat

15 Turpat

- savstarpējās diskusijas atvieglo gan valdības, gan pašvaldību institūciju darbu, nodrošinot visu pušu līdzatbildību par pieņemtajiem lēmumiem, mazinot ministriju un citu valsts pārvaldes institūciju iespējas paust šajos jautājumos savu subjektīvo viedokli;
- trīspusējās sadarbības mehānisms veicina vienotu starptautisko darba standartu ieviešanu, aktīvu darba tirgus politiku, nodarbinātības, darba aizsardzības un darba likumdošanas aktu ievērošanu;
- trīspusējā sadarbība palīdz nostiprināt darba devēju un darbinieku organizācijas, ļauj tām precīzi formulēt savu vietu sabiedrībā, un izstrādā visām trim pusēm pieņemamus "spēles noteikumus";
- trīspusējā sadarbība mazina iespējamus sociālos konfliktus;
- trīspusējās sadarbības mehānisms ir obligāti nepieciešams, ja Latvija kā valsts vēlas iekļauties attīstīto valstu skaitā.

SOCIĀLĀ PARTNERĪBA REĢIONĀLĀ LĪMENĪ

Starp izplatītākajiem sadarbības veidiem Latvijā reģionālā līmenī jāmi¹⁶:

- Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) filiāļu konsultatīvo padomes.
NVA filiāļu konsultatīvajās padomēs darbojas NVA filiāles, pašvaldības, pašvaldību sociālā dienesta, arodbiedrības, darba devēju organizācija, izglītības iestāžu, rajonu invalīdu organizāciju vai citu nevalstisko organizāciju pārstāvji.
- Plānošanas reģionu sadarbības komisijas.
Sadarbības komisija ir plānošanas reģiona attīstības padomes izveidota konsultatīva institūcija, kura sastāv no padomes norīkotiem pārstāvjiem un ministriju norīkotiem pārstāvjiem. Plānošanas reģiona komisijas sastāvu apstiprināja attiecīgā plānošanas reģiona attīstības padome, tajā iekļaujot arī sociālos partnerus – Tirdzniecības rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, NVO atbalsta centra, augstskolu pārstāvjus.

Latvijā, tāpat kā Lietuvā un Igaunijā, reģionālā trīspusējā sadarbība ir vāji attīstīta. Tas saistīts ar nevienmērīgo ekonomikas attīstību dažādos Latvijas reģionos, kā arī vairāku gadu garumā neskaidro administratīvi teritoriālo reformu. Līdz šim Latvijā uzņēmējdarbība koncentrējas Rīgā, tāpēc citur Latvijā darba devēju un darbinieku sabiedriskās aktivitātes ir salīdzinoši vājas¹⁷.

2009. gadā LDDK un LBAS, secināja, ka Latvijā reģionālā trīspusējā sadarbība vēl nav pietiekami attīstīta, jo sociālajiem partneriem ir vājas reģionālās un vietējās struktūras.

Ar Eiropas Sociālā fonda un Latvijas valsts finansiālu atbalstu 2009. gadā LDDK, uzsāka īstenot projektu "LDDK administratīvās kapacitātes stiprināšana reģionos" (Nr. 1DP/1.5.2.2.1./08/IPIA/SIF/002/02) un LBAS – projektu "Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana 2009. – 2015. gads" (Nr. 1DP/1.5.2.2.1./08/IPIA/SIF/001/01) un izveidoja savas reģionālās struktūrvienības visos 5 plānošanas reģionos, kurās darbojas reģionālie sociālā dialoga koordinatori. Koordinatoru uzdevums ir sniegt atbalstu darba devēju apvienošanai organizācijās vai pievienošanai arodbiedrībās, vai izveidot jaunas, lai sekmētu sociālā dialoga attīstību starp darba devējiem, darba ņēmējiem un pašvaldībām.

Kopš tika uzsākti šie projekti, visos reģionos ir panākti būtiski uzlabojumi sadarbības praksē starp darba devēju organizācijām, arodbiedrībām un pašvaldībām.

Analizējot reģionālā sociālā dialoga tendences, kā galvenie šķēršļi sociālā dialoga attīstībai ir minami:

- Darbinieku nevēlēšanās uzņemumos apvienoties.
- Biedru naudas biedrībā kavē jaunu biedru piesaisti (lai gan, bieži vien biedru naudas ir simboliskas, tomēr tas ir šķērslis, lai darba devējs iesaistītos biedrības darbībā).

¹⁶ http://iepriekseja.lbas.lv/soc_valsts.php

¹⁷ Turpat

- Lai izveidotu darba devēju organizāciju, kādam ir jāvada šī organizācija, tas prasa laiku un finanšu resursus, ir grūti atrast entuziastu, kurš būtu gatavs vadīt jaunu nevalstisko organizāciju uz brīvprātības principiem.
- Pašvaldības vēl nav gatavas atklāti runāt ar darba devējiem par visiem jautājumiem, jūtama robeža. Lai arī publiski atbalsta sociālo dialogu un aicina uzņēmējus uz sarunu, praktiski runāt un risināt dažādus jautājumus vēl nevar. Nepieciešams laiks.
- Darba devēji nav ieinteresēti runāt par darba ņēmēju organizāciju izveidi uzņēmumos, nav ieinteresēti runāt par koplīgumu noslēgšanu uzņēmumos.
- Vēl joprojām ir darba devēji, darba ņēmēji un pašvaldību pārstāvji, kuri neizprot sociālā dialoga būtību un nozīmi novada, pilsētas, reģiona un valsts attīstībai.
- Koplīgumi pārsvarā ir noslēgti valsts vai pašvaldību uzņēmumos.

Savukārt pie iespējām atzīmējams:

- Skaidrot darba devējiem pozitīvos ieguvumus, ja tiek noslēgts koplīgums uzņēmuma līmenī.
- Turpināt darbu pie sociālā dialoga attīstības, popularizējot pozitīvās prakses piemērus, kad ar sociālā dialoga palīdzību tiek atrisināti dažādi jautājumi.

SOCIĀLĀ PARTNERĪBA NOZARU LĪMENĪ

Šobrīd kā viens no izplatītākajiem sadarbības veidiem Latvijā nozaru līmenī ir konsultatīvās padomes. Konsultatīvo padomju mērķi ir definēti dažādi, bet ir dažas iezīmes, kuras atrodamas ikkatrā¹⁸:

- veicināt pēc iespējas plašāku sabiedrības iesaistišanu lēmumu pieņemšanā;
- veicināt sadarbību un informācijas apmaiņu attiecīgajās jomās starp ikvienu personu un sabiedrību kopumā, valsts institūcijām un pašvaldībām;

- sekmēt priekšlikumu sniegšanu jautājumos, kas saistīti ar politiku izstrādi un īstenošanu un attiecīgo normatīvo aktu sagatavošanu.

Nozares, reģionālajā un nacionālajā jeb valsts līmenī tiek slēgtas ģenerālvienošanās, kurās visaktuālākie ir jautājumi par minimālās algas un iztikas minimuma attiecībām, algu, pensiju, sociālo pabalstu indeksāciju un nodarbinātības kvalitāti. Ģenerālvienošanās var būt kā papildinājums vai alternatīva uzņēmuma koplīgumiem, tās rada lielāku vienlīdzību darbiniekiem, un darbojas kā līdzeklis pret sociālo dempingu, kas var tikt īstenots uzņēmumu līmenī. Sociālo partneru pienākums ir nodrošināt, lai nozaru ģenerālvienošanās būtu valsts atbalstīta un reģistrēta¹⁹.

Noslēgto ģenerālvienošanos saturs dažādās nozarēs atšķiras. Dažos gadījumos tās ir ģenerālvienošanās par darba algu, nosakot zemāko pieļaujamo algu šajā nozarē. Citos gadījumos ģenerālvienošanās ir plašākas un regulē arī darba apstākļus (darba dienas ilgumu, papildizglītību, papildu brīvdienas utt.)²⁰.

Nozares līmeņa ģenerālvienošanās vairāk ir izplatīta publiskajā sektorā – piem., izglītībā, veselības aprūpē. Valsts sektorā ir labāk organizēti gan darba devēji (valsts un pašvaldību iestādes), gan arodbiedrības. Privātajā sektorā darba devēji biežāk ir nelabvēlīgi noskaņoti pret darbinieku apvienošanās. Tomēr arī privātajā sektorā nozares līgumu pārklājums atšķiras. Tas ir augstāks nozarēs, kur strādā lielie privatizētie uzņēmumi (enerģētika, transports, pārtikas rūpniecība u.c.). Lielākā daļa nozares līmeņa ģenerālvienošanās ir noslēgtas lielajos valsts un privatizētajos uzņēmumos, kuriem ir gadiem ilga pieredze šādu līgumu slēgšanā. Šajos uzņēmumos ir salīdzinoši spēcīgas arodbiedrības un līdz ar to veiksmīgi attīstīts sociālais dialogs²¹.

Sevišķi aktīvs darbs, iesaistot sociālos partnerus dažādu jautājumu risināšanā, identificējams izglītības un veselības nozarēs, vides aizsardzības jomā, tautsaimniecības un ekonomiskās attīstības jautājumos, kā arī tradicionālajā sociālā dialoga un partnerības jomā – nodarbinātības veicināšanai²².

Bieži tieši reģionālais līmenis ir piemērotākais, lai apvienotu dažādus sadarbības partnerus. Teritoriālās partnerības parasti tiek veidotas, lai apvienotu visus reģionālos partnerus, kas spēj sniegt ieguldījumu situācijas uzlabošanā, sadarbojoties uz līdzvērtības principiem. Galvenās rekomendācijas veiksmīgu partnerību izveidei iekļauj nepieciešamību²³:

- iesaistīt visus atbilstošos un saistītos dalībniekus – sociālos partnerus, uzņēmējus, NVO, izglītības un zinātnes sektora pārstāvjus, pilsoniskās sabiedrības pārstāvjus u.c.;
- nodrošināt vienādas tiesības visiem partnerības dalībniekiem, bet, ja tās atšķiras, tad tas jāfiksē kā vienošanās par partnerības principiem;
- visi iesaistītie partneri atzīst partnerības nepieciešamību, mērķus un ir vienlīdz ieinteresēti un atbildīgi par to sasniegšanu;
- dot problēmu vietēju atšifrējumu – tā ir konkrēto jautājumu lokalizācija un specifiskās situācijas identificēšana, piemēram, bezdarba jautājumu risināšanai.

Saskaņā ar pētījuma ietvaros veikto interviju rezultātiem tiek pausts viedoklis, ka Latvijā sociālais dialogs darbojas reģionu līmenī, turpretī identificēt sociālā dialoga attīstības tendences konkrētās nozarēs ir visai sarežģīti. Tomēr tiek arī atzīst, ka darba devēju organizāciju iesaiste sociālajā dialogā nacionālajā līmenī vēl ir attīstības sākumposmā. Kā iespējamais šķērslis aktīvāka sociālā dialoga attīstībai un reģiona darba devēju iesaistei nacionāla līmeņa sociālā dialoga procesos tiek minēts ģeogrāfiskais attālums līdz galvaspilsētai, kā arī nevienmērīgā ekonomiskā attīstība Latvijā, jo uzņēmējdarbība koncentrējas galvenokārt Rīgas areālā. Tādējādi nozaru darba devēju organizācijas ir attālinātas no reģionu uzņēmējiem.

Uzņēmēju intereses nozaru līmenī pārstāv nozaru asociācijas. Nereti reģionu uzņēmumu vadītāji darbojas arī nozaru asociāciju vadības līmenī, piemēram, Latvijas Tirdzniecības asociācija, Latvijas gaļas ražotāju un pārstrādātāju asociācija, Latvijas Autoostu un reģionālo pārvadātāju asociācija. Reģiona uzņēmumi pārstāvēti arī citās nozaru asociācijās, piemēram, Autopārvadātāju asociācija "Latvijas auto", Mašīnbūves un Metālapstrādes Rūpniecības asociācija, Latvijas Pasažieru pārvadātāju asociācija, Latvijas Būvnieku asociācija un citās.

18 Latvijas Darba devēju konfederācija. Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība. Rīga, 2010

19 http://iepriekseja.lbas.lv/soc_nozares.php

20 Turpat

3. NOZARU ANALĪZE

2009. gada Informatīvajā ziņojumā par priekšlikumiem ekonomikas atveseļošanai vidēja termiņa periodā Ekonomikas ministrija kā prioritārās nozares, kuras, pēc tās pārstāvju domām, dos vislielāko ieguldījumu izaugsmē līdz 2015. gadam, noteikusi – kokapstrādi, pārtikas ražošanu, ķīmisko rūpniecību un tās saskarozares, kā arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanu.

Lai veicinātu nozaru attīstību, izglītības un darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības pētīšanu un nodrošināšanu, Eiropas Sociālā fonda projekta "Nozaru kvalifikācijas sistēmas izveide un profesionālās izglītības efektivitātes un kvalitātes paaugstināšana"²⁴ ietvaros tiek veikta 12 nozaru izpēte:

- tūrisms, skaistumkopšana;
- ķīmiskās rūpniecības nozare un tās saskarozares – ķīmija, farmācija, biotehnoloģija, vide;
- metālapstrāde, mašīnbūve un mašīnzinības;
- tekstilizstrādājumu, apģērbu, ādas un ādas izstrādājumu ražošana;
- kokrūpniecība (mežsaimniecība, kokapstrāde);
- būvniecība;
- enerģētika;
- pārtikas rūpniecība un lauksaimniecība;
- uzņēmējdarbība, finanses, grāmatvedība, administrēšana (vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība un komerczinības);
- elektronisko un optisko iekārtu ražošana, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas;
- poligrāfija un izdevējdarbība, papīra un papīra izstrādājumu ražošana un datorizains;
- transports un loģistika.

Savukārt sociālie partneri kā tautsaimniecībai nozīmīgas atzīmējuši sekojošas nozares: būvniecība (tai skaitā, ceļu būvniecību), kokapstrāde, transports un loģistika (tai skaitā, sauszemes transports), metālapstrāde.

Šī pētījuma 3. nodaļas ietvaros tiks skatītas attīstības tendences un potenciāls, gan tām nozarēm, kuras par prioritārām atzinusi Ekonomikas ministrija, gan sociālo partneru norādītajām (tabula 3.1.).

Nozare	Ekonomikas ministrija	Sociālie partneri
Kokrūpniecība (tai skaitā: mežapstrāde, kokapstrāde, mēbeļu ražošana)	X	X
Pārtikas ražošana	X	
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarozares	X	
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	X	
Būvniecība		X
Transports un loģistika		X
Metālapstrāde		X

Tabula 3.1. Prioritārās tautsaimniecības nozares

Nozaru attīstības tendenču Latvijā un Eiropas Savienības (ES) valstīs apraksts tapis, izmantojot Eiropas Sociālā fonda projekta "Nozaru kvalifikācijas sistēmas izveide un profesionālās izglītības efektivitātes un kvalitātes paaugstināšana" ietvaros izveidotos nozaru aprakstus.

²¹ http://iepriekseja.lbas.lv/soc_nozares.php

²² Latvijas Darba devēju konfederācija. Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība. Rīga, 2010

²³ Turpat

²⁴ http://www.viaa.gov.lv/lat/strukturfondi/12111/?tl_id=12561&tls_id=532

3.1. NOZARES ATTĪSTĪBAS TENDENCES LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTĪS

KOKRŪPNIECĪBA

Kokrūpniecības nozare aptver mežsaimniecības un mežizstrādes, koksnes, koka un korķa izstrādājumu, izņemot mēbeļu; salmu un pīto izstrādājumu ražošanas (turpmāk koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas) un mēbeļu ražošanas apakšnozares. Nozare lielā mērā ir atkarīga tieši no mežsaimniecības un mežizstrādes apakšnozares. Izejmateriāli koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas un mēbeļu ražošanas apakšnozaru rūpniecības nodrošināšanai ir tieši saistīti ar mežsaimniecības un mežizstrādes apakšnozari, kas sākas ar koku stādīšanu un audzēšanu.

Pēc vispārējās ekonomiskās darbības klasifikatora nozares uzņēmumu darbībai atbilst šādi NACE kodi: (2) mežsaimniecība un mežizstrāde (2.10, 2.20, 2.40), (16) koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, izņemot mēbeles; salmu un pīto izstrādājumu ražošana (16.10, 16.21, 16.22, 16.23, 16.24, 16.29) un (31) mēbeļu ražošana (31.01, 31.02, 31.03, 31.09).

Latvijā ir potenciāls ilgtspējīgas attīstības un lauku teritoriju nodarbinātības veicināšanai, pilnveidojot kokrūpniecības nozari un virzot to uz dabas vērtību saglabāšanu un augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanu. Tas nodrošinās ieguldījumu nodarbinātībā, ienākumu palielināšanā un dabas vērtību saglabāšanā lauku apvidos.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) un AS "Latvijas Valsts meži" datiem Latvijas meža zemju platība katru gadu līdz 2006. gadam pakāpeniski pieaugusi, 2010. gadā veidojot 3 467 tūkst. ha jeb 53,68% Latvijas teritorijas.

Pamatojoties uz Zemkopības ministrijas Latvijas lauku attīstības stratēģisko plānu no 2007. līdz 2013. gadam, pašreizējā meža zemju platības attīstības tendence dod cerības veiksmīgai nozares attīstībai gan vietēji, gan arī eksportam.

Kokrūpniecības nozare 2010. gadā deva 4,7% lielu pievienoto vērtību Latvijas IKP, proti, 601 milj. latu lielu pievienoto vērtību. Pievienotās vērtības īpatsvars Latvijas IKP sadalījumā pa apakšnozarēm norāda, ka 2010. gadā mežsaimniecība un mežizstrāde, koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas un mēbeļu ražošanas apakšnozares veidoja attiecīgi 1,74% un 2,47% un 0,49% lielu pievienotās vērtības īpatsvaru Latvijas IKP.

Šobrīd Latvijas kokrūpniecības nozare tiešā veidā nodarbina ap 52 000 cilvēku, taču netieši tiek nodrošināts darbs vēl apmēram 30 000 darbinieku tādās nozarēs kā transporta pakalpojumi, metālapstrāde, izglītība, zinātne, būvniecība, enerģētika.

Saskaņā ar CSP datiem lielāko daļu pievienotās vērtības apstrādes rūpniecībā kopumā katru gadu (no 2005. līdz 2009. gadam) nodrošina koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas apakšnozare, veidojot aptuveni pusi no kokrūpniecības kopējās pievienotās vērtības. Kokrūpniecības nozare kopumā 2009. gadā veidoja 3,84% no kopējās pievienotās vērtības apstrādes rūpniecībā.

Vairākās Latvijas administratīvajās teritorijās koksnes un tās izstrādājumu ražošana ir kļuvusi par galveno rūpniecības nozari. No kopējā eksporta apjoma kokrūpniecības nozares produkcijas devums 2008. gadā bija 19% jeb Ls 826,6 milj., ierindojoties trešajā vietā starp Latvijas eksportspējīgākajām nozarēm, savukārt imports veidoja tikai 4% jeb Ls 330 milj.

PĀRTIKAS RAŽOŠANA

Pārtikas nozare pēc NACE 2. red. klasifikatora ir apstrādes rūpniecības (C sadaļa) nozare. Pārtikas nozares apraksta ietvaros tiek apskatīta pārtikas produktu ražošana (NACE 2. red. – 10. nodaļa) un dzērienu ražošana (NACE 2. red. – 11. nodaļa).

Saskaņā ar FoodDrinkEurope konkurētspējas ziņojuma datiem pārtikas nozare 2009. gadā bija lielākā nozare ES pēc apgrozījuma (954 mljrd. eiro) un nodarbināto skaita (4,2 milj.), sniedzot 2% pievienoto vērtību ES ekonomikā.

Pārtikas nozare ir arī lielākā apstrādes rūpniecības nozare, veidojot 12,9% lielu apgrozījuma īpatsvaru 2009. gadā. Turklāt pārtikas nozare ir vadošais darba devējs apstrādes rūpniecībā, nodarbinot 13,5% šajā nozarē strādājošo.

Aplūkojot pārtikas un dzērienu ražošanas sektoru īpatsvaru apstrādes rūpniecībā salīdzinājumā ar pārējām Eiropas valstīm, redzams, ka Latvijā šīs nozares īpatsvars apstrādes rūpniecībā ir viens no vislielākajiem salīdzinājumā ar pārējām valstīm. No aplūkotajām valstīm vislielākais īpatsvars apstrādes rūpniecībā ir Lietuvā.

Aplūkojot apgrozījumu lielākajās ES valstīs, kā arī Baltijas valstīs, redzams, ka Latvijā pārtikas ražošanas sektorā 2010. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu apgrozījums ir pieaudzis par nedaudz vairāk nekā 4%. Tas liecina, ka pamazām šis sektors atkopjas no ekonomiskās krīzes radītajām sekām. Lai gan jāpiemin, ka dzērienu ražošanas sektorā apgrozījums 2010. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu turpinājās samazināties.

Ārējā tirdzniecība Latvijā

Latvijas lauksaimniecības un pārtikas produktu eksportam 2010. gadā bija stabila izaugsmes tendence – 2010. gada ceturtajā ceturksnī salīdzinājumā ar pirmo ceturksni eksports pieauga pat par 47%, ierindojot nozari otrajā vietā starp nozīmīgākajām Latvijas eksporta nozarēm. 2010. gadā kopumā lauksaimniecības un pārtikas produktu eksports veidoja 17,6% (Ls 818 milj.) no kopējās Latvijas eksporta vērtības (pirmajā vietā bija koksnes un tās izstrādājumu eksports, kas veidoja 19,5% no kopējās Latvijas eksporta vērtības).

Analizējot eksporta apjomus, redzams, ka 2011. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu eksporta apjomi ir pieauguši, lai gan jāatzīmē, ka kopējais eksporta īpatsvars ir samazinājies gandrīz par vienu procentu. Tas varētu būt skaidrojams ar pārējo nozaru eksporta kāpumu.

Galvenie eksporta partneri ir Lietuva, Krievija un Igaunija, savukārt importa jomā – Lietuva, Polija un Vācija. Galvenie eksporta produkti ir graudaugi un miltu produkti, dzērieni un sulas.

Analizējot importu, redzams, ka importa apjomi ir pieauguši, lai gan to īpatsvars kopējā importā 2011. gadā ir samazinājies.

Pārtikas preču cenas Latvijā

No 2009. līdz 2011. gadam pārtikas sektorā ražotāju cenas augušas, taču dzērienu ražošanas sektorā tās kopumā ir nedaudz samazinājušās. Tā kā cenu izmaiņas ietekmē arī apgrozījumu, tad viens no iepriekš analizēto apgrozījuma izmaiņu (pieaugums pārtikas sektorā un samazinājums dzērienu ražošanas sektorā) avotiem abos pārtikas nozares sektoros ir tieši šīs cenu izmaiņas. 2011. gada ražotāju cenu izmaiņu tendence, ļauj secināt, ka apgrozījums pārtikas ražošanas sektorā turpinās pieaugt, taču dzērienu nozarē izaugsme nav sagaidāma.

Aplūkojot pārtikas ražošanas sektora cenu izmaiņas no 2005. līdz 2011. gadam, redzams, ka abos sektoros eksporta cenas ir lielākas nekā vietējā tirgū. 2011. gadā pārtikas ražošanas sektorā indekss ir pieaudzis, taču dzērienu ražošanas sektorā 2011. gadā ir saglabājies stabils cenu indekss. Ražošanas sektora kopējās cenas norāda arī katra sektora eksporta īpatsvaru, jo lielāks eksporta apjoms, jo kopējās ražotāju cenas būs "tuvāk" eksporta cenu līknei.

Pārtikas ražošanas sektoram lielāks īpatsvars ir iekšējam tirgum, taču kopš 2009. gada šis īpatsvars ir samazinājies, norādot, ka uzņēmēji maina savu darbības virzienu, vairāk koncentrējoties uz eksportu. Dzērienu ražošanas sektors visā apskatāmajā laika periodā lielākoties ir koncentrējis savu darbību uz eksportu. Ražotāju cenu izmaiņas arī norāda sektora attīstības tendences, jo ražotāju cenu attīstības tendences ir līdzīgas produkcijas vērtības izmaiņām.

Nozares attīstības prognoze

ES pirmajos 2011. gada četros mēnešos attīstības tempi salīdzinājumā ar Baltijas valstīm bija straujāki. Arī turpmākā prognoze ir pozitīva.

Saskaņā ar Zemkopības ministrijas lauksaimniecības ziņojumā sniegto informāciju 2012. gada aprīlī vēl nebija precīzi iezīmēti atbalsta sektori pārtikas nozarē nākamajam ES fondu plānošanas periodam, jo šis jautājums tiek vēl aktīvi apspriests.

Kā vienu no vēlamajām attīstības tendencēm Zemkopības ministrija iezīmē vertikālo integrāciju, kas nodrošinātu lielāku konkurētspēju Latvijas uzņēmumiem, kā arī mazo uzņēmumu kooperāciju, kas būtu nepieciešama eksportspējas palielināšanai tieši mazo un vidējo uzņēmumu grupā.

Atbilstoši ziņojumam par Latvijas tautsaimniecības attīstību apstrādes rūpniecībā (tātad tajā skaitā pārtikas nozarē) tiek prognozēta mērena attīstība ar IKP pieaugumu no 4,9 līdz 6,2% gadā, tomēr saskaņā ar Ekonomikas ministrijas informāciju pieauguma nodrošināšanā izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta produktu komplicētības pieaugumam.

ĶĪMISKĀ RŪPNIECĪBA

Ķīmiskās rūpniecības nozare un tās saskarnozares ir viena no svarīgākajām ES rūpniecības nozarēm. Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares (ķīmija, farmācija, biotehnoloģija, vide) (turpmāk – ķīmijas nozare) veido daļu no apstrādes rūpniecības. Saskaņā ar definētajām nozares robežām nozari var iedalīt šādās apakšnozarēs:

- ķīmiskās rūpniecības apakšnozare:
 - naftas pārstrādes produktu ražošana (NACE 2.red.: 19.2);
 - ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošana (20);
 - farmaceitisko pamatvielu un farmaceitisko preparātu ražošana (21);
 - gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana (22);
 - nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana (23);
 - pētījumu un eksperimentālo izstrāžu veikšana biotehnoloģijā (72.11);
- ūdens apgādes un attīrīšanas apakšnozare:
 - ūdens ieguve, attīrīšana un apgāde (36);
 - notekūdeņu savākšana un attīrīšana (37);
- atkritumu apsaimniekošanas apakšnozare:
 - atkritumu savākšana, apstrāde un izvietošana; materiālu pārstrāde (38);
 - sanitārija un citi atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumi (39);

ES šī nozare nodrošina ap 3,2 miljoniem darbavietu vairāk nekā 60 000 uzņēmumu. 2010. gadā pārdoto ķīmijas produktu apjoms ES sasniedza 578 miljardus eiro. Tā ir aptuveni ceturtdaļa no visā pasaulē pārdotajām ķīmijas produktiem, liecinot par šīs nozares nozīmīgumu ES.

Globālās finanšu krīzes ietekmē Latvijā 2008. gadā un 2009. gada pirmajā pusē būtiski saruka gan iekšējais, gan ārējais pieprasījums pēc apstrādes rūpniecības produktiem. 2010. gadā ražošanas apjomu sarukumu pakāpeniski nomainīja izaugsmes atsākšanās.

Būtisks nozares rādītājs ir tās eksportspēja, jo ievērojama nozarē saražotās produkcijas daļa (73,7%) tiek eksportēta uz ārvalstīm. Pēc eksporta īpatsvara nozarei ir sestais augstākais eksportspējas rādītājs visā apstrādes rūpniecībā, kas kopumā ietver 11 ražošanas sektorus. Turklāt ķīmiskās rūpniecības nozares un tās saskarozāres eksportspēja ir augstāka nekā apstrādes rūpniecībā kopumā, kurā eksporta īpatsvars veido 59,5%.

Kopumā ķīmijas nozarē Latvijā reģistrēti 826 uzņēmumi. 2011. gadā visvairāk uzņēmumu nozarē nodarbojas ar gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošanu (285 uzņēmumi), kā arī atkritumu savākšanu, apstrādi, izvietošanu un materiālu pārstrādi (249 uzņēmumi), attiecīgi 34,5% un 30,1% no kopējā nozarē darbojošos uzņēmumu skaita. Pārējos sektoros strādā ievērojami mazāks uzņēmumu skaits. Trešo lielāko sektoru pēc uzņēmumu skaita veido ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanas sektors ar 87 uzņēmumiem.

Ķīmijas nozares attīstības prognozes

ES produkcijas vērtība ķīmijas nozarē 2011. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu pieauga par 3,4%, kopējai produkcijas izlaidei pieaugot par 19,2% un cenām pieaugot 9,6%. Taču analītiķi prognozē piesardzīgu (mērenu) nozares attīstību, ņemot vērā Vidusāzijas nestabilo situāciju un krīzi Eiropā, kur lielākajās ES valstīs prognozes par nozares attīstību ir samazinājušās.

Ķīmijas nozare ir viena no Ekonomikas ministrijas noteiktajām prioritārajām apstrādes rūpniecības nozarēm, kas sniegs vislielāko ieguldījumu apstrādes rūpniecības izaugsmē līdz 2015. gadam. Prognozēts, ka ķīmiskā rūpniecība no 2011. gada līdz 2015. gadam dos trešo lielāko ieguldījumu apstrādes rūpniecības kopējās pievienotās vērtības pieaugumā, veidojot

11,6% lielu īpatsvaru no apstrādes rūpniecības kopumā. Izvērtējot ķīmijas nozares saražoto produktu grupas, arvien lielāku ieguldījumu nākotnē dos tādas uz zināšanām balstītu nozares produktu ražošana kā farmaceitiskie preparāti un organiskās ķīmijas pamatvielas u.tml.

ELEKTRISKO UN OPTISKO IEKĀRTU RAŽOŠANA

Pēc vispārējās ekonomiskās darbības klasifikatora šīs nozares sektoru uzņēmumu darbībai atbilst NACE sekojoši kodi:

- C26 – datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana;
- C27 – elektrisko iekārtu ražošana;
- C28 – citur neklasificētu iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošana.

Par elektrisko un optisko iekārtu ražošanas sektora nozīmīgumu Latvijas ekonomikā liecina sektora apgrozījuma īpatsvars apstrādes rūpniecībā, proti, 2011. gadā šī sektora apgrozījums veidoja 4,6% no kopējā apstrādes rūpniecības apgrozījuma.

Kopumā elektronisko un optisko iekārtu ražošanas sektors straujās ekonomikas izaugsmes gados attīstījās. Ekonomiskās krīzes laikā, ievērojami sašaurinoties pieprasījumam, sektora ražošanas apjoms saruka par 25%, bet kopš 2009. gada vidus situācija sektorā uzlabojās, ko pamatā noteica ārējā pieprasījuma pieaugums. 2010. gadā sektora izlaide vairāk nekā par 33% pārsniedza 2009. gada līmeni, turklāt lielāks ieguldījums nozares izaugsmē bija elektrisko iekārtu ražošanas apjoma pieaugumam (par 37%), savukārt datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apjoms 2010. gadā palielinājās par 27%.

Eksportētās elektrisko un optisko iekārtu ražošanas sektora produkcijas realizācijas ieņēmumi 2010. gadā pieauga par 32%, bet vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 9%.

Izvērtējot elektrisko un optisko iekārtu ražošanas sektora eksportspēju sadalījumā pa valstīm, uz kurām tika eksportēta saražotā produkcija, var secināt, ka 2011. gadā lielākā produkcijas daļa tika realizēta NVS valstīs, t.sk. Krievijā (28% apmērā) un kaimiņvalstī Igaunijā (23%). Tāpat gandrīz piektā daļa saražotās produkcijas tika eksportēta uz ES-15 valstīm (19% apmērā), savukārt Lietuvas tirgū realizēta saražotā produkcija 15% apmērā, bet pārējās valstīs, t.sk. ES valstīs, tika realizēti 17% saražotās produkcijas.

Izvērtējot makroekonomikas tendences elKT nozarē kopumā un atsevišķos tās sektoros, var secināt, ka elKT nozare šobrīd ir un tiek prognozēts, ka arī nākotnē būs, viena no prioritārajām attīstības nozarēm Eiropā un arī pasaulē, t.sk. Latvijā.

Izvērtējot nodarbināto efektivitātes rādītājus dažādās ES-27 valstīs, var secināt, ka viens no Latvijas elektronisko un optisko iekārtu ražošanas sektora konkurētspējas veicinātājiem Eiropā nākotnē varētu būt vadu un instalāciju ierīču ražošana. Neskatoties uz to, ka Latvijā šajā sektorā darbojas salīdzinoši neliels skaits uzņēmumu (2010. gadā 11 uzņēmumi, nodarbinot 713 strādājošos), šim sektoram ir augsta pievienotās vērtības produktu ražošanas un augsta eksporta īpatsvara potenciāls (2011. gadā elektronisko un optisko iekārtu ražošanas eksporta īpatsvars bija 85,3%). Turklāt, neskatoties uz ievērojamu šī sektora ražošanas apjomu kritumu finanšu un ekonomikas krīzes periodā (2009. gadā samazinājums par 34,8%), jau 2010. un 2011. gadā (11 mēnešos) elektronisko un optisko iekārtu ražošanas sektorā bija vērojama strauja izaugsme, ražošanas apjomam palielinoties par attiecīgi 33,2% un 28,1%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

BŪVNICĪBA

Būvniecības nozari raksturo atsevišķu darbu veidu sezonālitate un augsta būvmateriālu, darbaspēka un energoresursu ietilpība, kā arī nozīmīgas pamatlīdzekļu uzturēšanas un iegādes izmaksas.

Pēdējo gadu laikā būvniecības nozarē gan ES dalībvalstīs, gan pasaules mērogā notikušo pārmaiņu ietekmē notiek virzība uz ilgtspējīgas būvniecības attīstības modeli, kurā tiek radīta kvalitatīva dzīves vide esošajām un nākamajām paaudzēm, tai skaitā nodrošinot būvei nepieciešamos energoresursus, veicinot esošo būvju izmantošanu un pielāgošanu un efektīvu dabas resursu izmantošanu.

Pēc vispārējās ekonomiskās darbības klasifikatora nozares uzņēmumu darbībai atbilst NACE kodi 41, 42, 43, 71 un 81:

- ēku būvniecība (41);
- inženierbūvniecība (42);
- specializētie būvdarbi (43);
- arhitektūras un inženiertehniskie pakalpojumi; tehniskā pārbaude un analīze (71);
- būvniecības un ainavu arhitektu pakalpojumi (81).

Būvniecības nozare Latvijā vairāku gadu garumā ir pieredzējusi būtiskas izmaiņas. Nozares izmaiņas atbilda Latvijas IKP izmaiņām. Izaugsmi būvniecības nozarē līdz 2007. gadam veicinājušas investīcijas, proti, daļa no investīcijām, kas primāri bija paredzētas citām nozarēm vai valsts infrastruktūras attīstīšanai, veiktas būvniecībā gan jaunu inženierbūvju, gan arī mājokļu un sabiedrisko ēku būvniecības finansēšanai.

Pamatojoties uz Būvniecības nozares attīstības pamatnostādņiem, būvniecības izmaksu pieaugums visstraujāk bija vērojams laikā, kad palielinājās būvniecības apjomi (no 2006. līdz 2008. gadam), turklāt strādnieku darba samaksa palielinājās vidēji par 53,2% ceturksnī.

2009. gadā būvniecības nozarē bija vērojams būtisks pasūtījumu skaita kritums, jo īpaši privātajā sektorā.

2010. gadā salīdzinājumā ar 2009. gada vidējo līmeni būvniecības izmaksas Latvijā samazinājās par 2,7%. 2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, resursu pamatgrupās visvairāk saruka mašīnu un mehānismu uzturēšanas un ekspluatācijas izmaksas, proti, par 5,7%. 2010. gadā būvmateriālu cenas samazinājās par 2,3%, savukārt strādnieku darba samaksa pieauga par 1,0%.

2011. gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar iepriekšējā gada pirmo pusgadu, būvniecības produkcijas apjomi salīdzināmajās cenās bija samazinājušies par 6,2%. Gada laikā ēku būvniecības apjomi krituši par 3,4%, bet inženierbūvju būvniecības apjomi - par 8,5%. 2011. gada vidū salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu būvniecības izmaksu kopējais līmenis pieauga par 2,6%, bet būvmateriāli bija kļuvuši par 1,7%

dārgāki (2011. gada beigās salīdzinājumā ar 2010. gada beigām būvmateriālu izmaksas bija par 2% lielākas, bet būvniecības izmaksu kopējais līmenis pieauga par 4,8% salīdzinājumā ar 2010. gada beigām). Strādnieku darba samaksa 2011. gada vidū salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu samazinājās par 5,5%, lai gan 2011. gada beigās salīdzinājumā ar 2010. gada beigām strādnieku samaksa samazinājās vairs tikai par 2%. Gada laikā būvniecības izmaksu kopējā līmeņa pieaugumu noteica izmaksu kāpums transporta objektu un pazemes maģistrālo cauruļvadu būvē, kā liecina CSP dati.

Analizējot būvniecības nozares pievienotās vērtības īpatsvaru Latvijas IKP, redzams, ka būvniecības pievienotās vērtības īpatsvars 2011. gadā salīdzinājumā ar 2010. gadu ir nedaudz pieaudzis. Jāpiemin, ka kopš 2008. gada šis rādītājs ir samazinājies par aptuveni 40%. Stabils pievienotās vērtības īpatsvars Latvijas IKP 2011. gadā liecina par būvniecības izaugsmes tempa atbilstību Latvijas IKP izaugsmei 2011. gadā salīdzinājumā ar 2010. gadu.

Analizējot produkcijas vērtību Latvijā un lielākajās ES valstīs, redzams, ka 2010. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu kopumā Latvijā salīdzinājumā ar lielākajām ES valstīm ir vērojams lielāks produkcijas vērtības samazinājums.

Kopumā makroekonomiskajos rādītājos ir redzamas kopīgas iezīmes. Lietuvā būvniecības nozare ir vislielākā, bet arī procentuālās izmaiņas 2010. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu ir vislielākās. Tas liecina, ka Lietuvā būvniecības nozare ir samazinājusies visvairāk. Lai gan jāpiebilst, ka procentuālās izmaiņas būtiski neatšķiras no Latvijas, kur būvniecības nozare ekonomiskās lejupslīdes laikā ir pieredzējusi būtisku nozares makroekonomisko rādītāju kritumu. Ekonomiskā lejupslīde Baltijas valstīs vismazāk ir skārusi Igauniju, kas šajā laika periodā ir pietuvojusies Latvijas un Lietuvas makroekonomiskajiem rādītājiem.

Mainoties pieprasījumam, būvnieki pārorientējās uz ārējiem tirgiem. Par to liecina būvniecības eksporta palielinājums. Samazinoties pieprasījumam pēc būvniecības pakalpojumiem Latvijā, būvniecības uzņēmumi aktīvāk paplašināja savu darbību ārpus Latvijas Republikas robežām.

Analizējot būvniecības eksportu laika periodā no 2009. līdz 2011. gadam, redzams, ka eksports kopumā ir pieaudzis par 40%. Turklāt īpatsvars kopējā eksportā ir pieaudzis par aptuveni 60%, 2011. gadā veidojot 0,83% no kopējā eksporta. Vislielāko eksporta īpatsvaru veido ēku būvniecība. Salīdzinot šos rādītājus ar apgrozījumu, redzams, ka vidēji 2,7% no kopējā apgrozījuma veido eksports, bet ēku būvniecībā šis rādītājs ir 3,2%, lai gan vislielāko eksportu, proti, gandrīz 5%, nodrošina būvniecības un ainavu arhitektu pakalpojumi.

TRANSPORTS UN LOĢISTIKA

Saskaņā ar saimniecisko darbību statistisko klasifikāciju (NACE 2. red.) transporta un loģistikas pakalpojumus ietver sadaļa "Transporta un uzglabāšana" (H):

- (49) sauszemes transports un cauruļvadu transports;
- (50) ūdens transports;
- (51) gaisa transports;
- (52) uzglabāšanas un transporta palīgdarbības;
- (53) pasta un kurjeru darbības

Šajā sadaļā neietilpst :

- transportlīdzekļu, izņemot automobiļus, kapitālremonts vai pārbūve (33.1);
- ceļu, dzelzceļu, ostu, lidlauku būvniecība, apkope un remonts (42.);
- automobiļu apkope un remonts (45.20);
- transportlīdzekļu iznomāšana bez vadītāja vai operatora (77.1, 77.3).

Pēc Eurostat datiem, visu sektoru kopējais iekšzemes kopprodukts ilgtermiņā ir pieaudzis. Starp Baltijas valstīm 2002. – 2010. gadā straujāks iekšzemes kopprodukta pieaugums bijis Igaunijā (82%), Latvijā 69%, kamēr Lietuvā tikai 25%. Salīdzinot IKP pret iepriekšējo gadu, redzams, ka 2009. gadā ES valstis piedzīvoja lielāko IKP kritumu.

Ja apskata IKP uz vienu iedzīvotāju, tad redzams, ka līdzīgi rādītāji ir Latvijai, Lietuvai un Polijai, savukārt Igaunijai tas ir nedaudz augstāks (2008.–2011. gads).

Transporta un uzglabāšanas nozare ir īpaši nozīmīga nozare Latvijas ekonomikā, jo tai ir stabils IKP pieaugums un tā sniedz pakalpojumus gandrīz visiem pārējiem sektoriem. Transporta un uzglabāšanas sektors Latvijas ekonomikā ir nozīmīgāks nekā ES 27 valstīs vidēji, jo Latvijā IKP īpatsvars nozarē ir augstāks nekā ES vidēji un augstākais Baltijas valstu vidū.

Ekonomikas ministrijas prognoze 2013. – 2016. gadam liecina, ka straujāka attīstības scenārija gadījumā, transporta un sakaru nozarē reālais IKP pieaugums pret iepriekšējo gadu varētu sasniegt pat 5,7%, kas ir trešais augstākais rādītājs starp visām nozarēm. Lēnākas attīstības scenārija gadījumā vidēji gadā (attiecībā pret iepriekšējo gadu) varētu pieaugt par 4,4%, kas būtu otrais augstākais rādītājs aiz būvniecības nozares.

METĀLAPSTRĀDE

Metālapstrāde nozare ir stratēģiska nozare: tā ir augstas pievienotās vērtības nozare, kurā nepieciešamas plašas zināšanas un pieredze un kas apgādā visas pārējās tautsaimniecības nozares ar mašīnām, ražošanas sistēmām, sastāvdaļām un saistītajiem pakalpojumiem, kā arī ar minētajām nozarēm vajadzīgajām tehnoloģijām un zināšanām. Metālapstrāde ir ļoti daudzveidīga nozare, kas aptver ļoti daudz apakšnozares.

Metālapstrādes nozari var iedalīt divās apakšnozarēs: ar metālu ražošanu un apstrādi saistītā apakšnozare un automobiļu apkopes un remonta apakšnozare. Šī pētījuma ietvaros tiks skatīta pirmā no minētajām apakšnozarēm, iekļaujot sekojošus sektorus:

- (24) metālu ražošana;
- (25) gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas (turpmāk tekstā gatavo metālizstrādājumu ražošana);

- (27) elektrisko iekārtu ražošana, kur nozares aprakstā tiek apskatīti visi darbības veidi, izņemot NACE 2. red. 27.2 darbības veidu;
- (28) citur neklasificētu iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošana (turpmāk tekstā citur neklasificētu iekārtu ražošana);
- (29) automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošana;
- (30) citu transportlīdzekļu ražošana;
- (32) cita veida ražošana, kur nozares aprakstā tiek apskatīts tikai NACE 2. red. 35.2 darbības veids – medicīnas un zobārstniecības instrumentu un piederumu ražošana (turpmāk tekstā medicīnas piederumu ražošana);
- (33) iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana (turpmāk tekstā – iekārtu un ierīču apkalpošana);
- (38.3) otrreizējā pārstrāde, kurā ietilpst NACE 2. red. 38.31 un 38.32 darbības veidi, attiecīgi nolietotu iekārtu, ierīču un mašīnu izjaukšana un šķīrotu materiālu pārstrāde.

Metālapstrādes nozare sniedz būtisku ieguldījumu Latvijas tautsaimniecības attīstībā. Saskaņā ar CSP datiem 2010. gadā metālapstrādes nozares apgrozījuma un pievienotās vērtības īpatsvars bija attiecīgi 27,66% un 25,83% no apstrādes rūpniecības kopējiem rādītājiem. 2010. gadā apstrādes rūpniecība veidoja 12,04% no Latvijas IKP.

Līdz pat 2008. gada nogalei metālapstrādes nozare bija viena no visstraujāk augošajām nozarēm Latvijā, uzrādot vidēji ap 20% pieaugumu gadā. Attīstības pamatā bija gan aktīva ārējo tirgu apgūšana, gan vietējais pieprasījums. Viens no attīstību ietekmējošiem faktoriem bija tehnoloģiju modernizācija, kas aktīvi tika īstenota, piesaistot ES fondu līdzfinansējumu.

Iestājoties globālajai ekonomiskajai krīzei, 2009. gads metālapstrādes nozarei izvērtās smags ne vien Latvijā, bet arī visā Eiropā. Ražošanas apjomi Latvijā 2009. gadā samazinājās par aptuveni 40%, ietekmējot praktiski visus nozarē ietvertos sektorus.

Galvenie ietekmējošie faktori bija pieprasījuma mazināšanās pēc patēriņa precēm citās nozarēs, ražošanas apjomu kritums saistītajās nozarēs ārvalstu tirgos un pieprasījuma kritums iekšējā tirgū. Īpaši liels kritums bija iekšējā tirgū. Šī iemesla dēļ uzņēmumi pārorientējās uz ārējiem tirgiem, eksporta īpatsvaram nozares produkcijas realizācijā 2009. gadā pārsniedzot 80% līmeni.

Aplūkojot ar metālu ražošanu un apstrādi saistītās apakšnozares pievienotās vērtības īpatsvaru apstrādes rūpniecībā lielākajās ES valstīs salīdzinājumā ar Latviju, redzams, ka 2009. gadā Latvijā metālu ražošanas un otrreizējās pārstrādes sektori sniedz vislielāko pievienoto vērtību no visām aplūkotajām valstīm. Tas liecina, ka Latvijā šie sektori valsts tautsaimniecības attīstībā ir ļoti nozīmīgi.

Viszemākos rādītājus Latvija salīdzinājumā ar lielākajām ES valstīm uzrāda elektrisko iekārtu ražošanas, automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošanas un medicīnas piederumu ražošanas sektorā. Šie sektori visvairāk atstīti tādās valstīs kā Vācijā un Itālijā, kurās šajās jomās strādā starptautiski nozīmīgi uzņēmumi.

Ar metālu ražošanu un apstrādi saistītajā apakšnozarē Latvija salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm kopumā uzrāda augstu pievienotās vērtības īpatsvaru apstrādes rūpniecībā. Tas norāda, ka Latvijā šī apakšnozare Baltijas kontekstā apstrādes rūpniecībā ir nozīmīga. Tomēr it arī tādi sektori, kas uzrāda viszemākos rādītājus Baltijas valstīs.

Aplūkojot produkcijas vērtības datus lielākajās ES valstīs salīdzinājumā ar Latviju, redzams, ka 2010. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu produkcijas vērtība Latvijā kopumā ir pieaugusi straujāk nekā lielākajās ES valstīs. Tas liecina, ka Latvijā ar metālu ražošanu un apstrādi saistītā apakšnozare ir straujāk atkopusies no ekonomiskās krīzes sekām.

Izvērtējot ar metālu ražošanu un apstrādi saistītās apakšnozares apgrozījuma izmaiņas lielākajās ES valstīs salīdzinājumā ar Latviju, redzams, ka apgrozījums tāpat kā produkcijas vērtība 2010. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu Latvijā ir pieaudzis straujāk nekā lielākajās ES valstīs.

Ar metālu ražošanu un apstrādi saistītās apakšnozares ir eksporta orientētas, proti, eksportēti tiek vidēji ap 80% no saražotās produkcijas. Apakšnozare ieņem vadošo vietu Latvijas preču eksporta struktūrā, nodrošinot trešo daļu kopējā preču eksporta.

Aptuveni 70% nozares produkcijas tiek realizēta ES valstīs un gandrīz 30% – Baltijas valstīs, proti, Lietuvā un Igaunijā. Par nozīmīgiem eksporta tirgus reģioniem uzskatāmas arī NVS valstis, Skandināvija un citas Ziemeļvalstis.

3.2. SOCIĀLĀ DIALOGA PARTNERĪBAS JOMU ANALĪZE

Sociālā dialoga analīze veikta četrās jomās:

- pārvaldības efektivitāte;
- tautsaimniecības un ekonomiskā attīstība;
- nodarbinātība un izglītība;
- sociālā un veselības aprūpe.

Pārvaldības efektivitāte – partnerību potenciālu var izmantot, sākot jau ar plānošanas procesu. Izstrādājot pašvaldības vai reģiona attīstības stratēģiju vai programmu, ir būtiski jau sākotnējā posmā mobilizēt ieinteresētās puses un dalībniekus, iesaistot tos esošās situācijas izvērtējumā, prioritāšu definēšanā un rīcības virzienu noteikšanā. Partnerībā radīta attīstības stratēģija noteikti būs daudz precīzāka un veiksmīgāka, nekā šaurā ekspertu lokā radīts redzējums, kas sabiedrībai tiek nodots apspriešanai jau noslēguma fāzē. Tomēr tikpat būtiski ir arī stratēģiju un plānu realizācijā turpināt partnerības darbu, jo tas nodrošinās ideju īstenošanu, ne tikai labo nodomu fiksāciju uz papīra. Līdzdalība pārvaldes darbā, kāpinot tās efektivitāti, vēlama arī budžeta izstrādes un izpildes kontroles procesā. Tam var palīdzēt citviet pasaulē izmantotie līdzdalības budžetēšanas prakses piemēri²⁵.

Sociālās partnerības prakse pašvaldībā var kalpot kā solis ceļā uz ciešāku sabiedrības līdzdalību pārvaldes darbā un tiešās demokrātijas instrumentu izmantošanu pārvaldes darbā. Tās ietvaros nereti arī realizē projektus, kas nav tieša publiskās pārvaldes funkcija, kā arī nepiesaista biznesa intereses, bet ir būtiska kopienas locekļiem. Tādēļ daudzās valstīs tiek atsevišķi definēti arī sociālās uzņēmējdarbības statuss, un sociālo uzņēmumu veidošana nereti ir sociālās partnerības ierosināts process²⁶.

Tautsaimniecība un ekonomiskā attīstība – tieši teritorijas attīstības nodrošināšanā ļoti liela nozīme ir spējai sadarboties un realizēt izvēlētas stratēģijas. Ekonomikas attīstību un darbavietu veidošanos nevar panākt viens uzņēmums vai publiskās pārvaldes institūcija atsevišķi. Savukārt partneriem sadarbojoties, var tikt izveidota pievilcīga dzīves un uzņēmējdarbības vide, kas piesaista gan investīcijas, gan iedzīvotājus. Sociālā partnerība ir optimāls veids biznesa un pakalpojumu klasteru izveidei un attīstībai. Arī tādos jautājumos kā ekonomikas atjaunošanās, lauksaimnieciskās darbības izmaiņas, atpūtas un tūrisma industrijas attīstība vai vides aizsardzība tiek realizēti veiksmīgi sociālās partnerības projekti un radīta būtiska ietekme uz teritoriju ekonomikas attīstību²⁷.

Nodarbinātība un izglītība – sociālā kapitāla pieaugums ir viens no pamatmērķiem un priekšnosacījumiem teritoriju konkurētspējai. Nodarbinātības un izglītības jautājumi visbiežāk ir tās jomas, kurās visbiežāk sastopami sociālās partnerības piemēri. Nereti tieši augsta bezdarba apstākļos tiek sākti sociālās partnerības projekti, kuru mērķis ir jaunu darbavietu radīšana, pašnodarbinātības un mikrobiznesa stimulācija, darbaspēka kvalifikācijas paaugstināšana vai pārkvalifikācija. Šī ir joma, kur visciešāk saskatāma gan publiskās pārvaldes, gan privātā un nevalstiskā sektora ieinteresētība un realizējami veiksmīgi sadarbības projekti, kas sniedz ilgtermiņā pozitīvu ietekmi kopienas attīstībā²⁸.

Sociālā un veselības aprūpes joma – tās pakalpojumu attīstībā ir ieinteresētas daudzas sabiedrības grupas. Piemēri rāda, ka veselības aprūpes pieejamības un kvalitātes nodrošināšanā būtiskas intereses un ietekme ir primāri tieši darba devēju un darba ņēmēju organizācijām, rūpējoties par darbinieku veselības aprūpi. Vienlaikus šīs rūpes skar arī to ģimenes locekļus un līdz ar to arī, piemēram, vecu ļaužu un bērnu veselības aprūpes jautājumus. Tāpēc šādās partnerībās labprāt iesaistās un līdzdarbojas arī nevalstiskās organizācijas, kas pārstāv gan dažādas nozares, gan profesionālās apvienības, t.sk. medicīnas jomā, gan bērnu tiesību aizsardzības

organizācijas u.c. Ir vairāki piemēri, kur tieši sociālās partnerības projektu ietvaros būtiski paaugstināta veselības aprūpes kvalitāte, gan nodrošinot nepieciešamos pakalpojumus, gan sarūpējot modernas un kvalitatīvas iekārtas. Savukārt augsta bezdarba situācijās tradicionāli tiek pievērsta uzmanība sociālo pakalpojumu nodrošināšanai bez darba palikušajiem sabiedrības locekļiem. Turpretī ekonomikas augšupejas apstākļos vairāk uzmanības tiek pievērsts dažādu sabiedrības locekļu ar īpašām vajadzībām aprūpei un integrācijai²⁹.

Balstoties uz pētījuma ietvaros veikto interviju rezultātiem, visaktīvāk sociālais dialogs tiek realizēts pārvaldības efektivitātes, kā arī nodarbinātības un izglītības jomās. Vērtējot pārvaldības efektivitātes jomu, reģionos izveidotās biedrības, padomes, centri un citi sociālā dialoga dalībnieki aktīvi iesaistījušies pilsētu un reģionu dažādu attīstības un plānošanas dokumentu, kā arī saistošo noteikumu izstrādē, piemēram, reģionu ilgtermiņa attīstības stratēģijas, reģionu attīstības programmu, pilsētu ilgspējīgas attīstības programmu izstrādē. Līdzdarbojoties šo dokumentu izstrādē, rodas iespēja panākt sev aktuālu jautājumu iekļaušanu attiecīgajos dokumentos.

Tikpat aktīvi kā pārvaldības efektivitātes jomā, sociālais dialogs tiek realizēts nodarbinātības un izglītības jomā. Nodarbinātības jautājumi tiek aktualizēti Trīspusējo konsultatīvo padomju sēdēs reģionos, kurās ar darba devējiem un pašvaldību pārstāvjiem tiek apspriesti nodarbinātības aktuālie jautājumi, sniegti priekšlikumi bezdarbnieku iesaistei darba tirgū atbilstoši darba devēju prasībām un vēlmēm.

Kā problemātiskās jomas, vadoties pēc interviju rezultātiem, tādā atzīmējamas tautsaimniecības un ekonomiskā attīstība, kā arī sociālā un veselības aprūpe, kur sociālā dialoga attīstība ir samērā neliela un pastāv iespējas to attīstīt plašāk.

Tāpat kā veicot sociālā dialoga attīstības analīzi, tā arī tā vērtējumu iepriekš minēto jomu ietvaros, praktiski nav iespējams skatīt šos jautājumus nozaru ietvaros.

Vadoties pēc darba devēju aktivitātes sociālā dialoga jomā, kā perspektīvās nozares (nozares, kuru uzņēmumi visaktīvāk iesaistās sociālā dialoga veidošanā) minama metālapstrāde, kokrūpniecība un pārtikas ražošana. Savukārt pie problemātiskajām, kuru ietvaros nepieciešams veicināt sociālā dialoga attīstību, jo šī pētījuma sagatavošanas brīdī tā ir vāja vai arī nav novērojama vispār, uzskaitāma ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, būvniecība, transports un loģistika.

25 Latvijas Darba devēju konfederācija. Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība. Rīga, 2010

26 Turpat

27 Turpat

28 Turpat

29 Turpat

30 Turpat

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

SECINĀJUMI

Analizējot sociālo partneru iesaistīšanos dažādu nozaru jomās, redzams, ka visās formās un līmeņos tā ir nepietiekama. Šis secinājums sakrīt arī ar LDDK veikto pētījumu 2009./2010. gadā. Daļēji to varētu izskaidrot ar savstarpējo neinformētību un neieinteresētību, taču pamatā tā tomēr ir neizpratne par sociālo partneru nozīmi, vietu un lomu, neuzticība starp iespējamiem partneriem dažādu – politisko, sociāli kulturālo, ekonomisko u.c. – iemeslu dēļ. Tas varētu būt izskaidrojams ar sociālo partneru un nozaru institūciju vājo sadarbību, kā arī vājo sadarbību starp nozarēm, jo tā vēl joprojām ir jauna sadarbības forma, kāda neeksistēja iepriekšējā sistēmā. Tāpēc nepastāv stabili sadarbības mehānismi, kas būtu atbilstoši dinamiskajām sabiedrības vajadzībām.

Balstoties uz pētījumā veikto analīzi, kā galvenie sociālo dialogu kavējošie apstākļi atzīmējami:

- vērojama darba devēju ieinteresētība apvienoties, lai aizstāvētu sava biznesa intereses reģionālā un nacionālā līmenī, kas dažreiz kontrastē ar pārējo partneru interesēm;
- mazattīstīta darba ņēmēju (arodbiedrību) pārstāvniecība sociālajā dialogā;
- darba devējiem un pašvaldības darbiniekiem, kā arī sabiedrībai kopumā ir nepietiekama izpratne un zināšanas par sociālo dialogu;
- teritorijās, kurās nav izveidojušās veiksmīgas uzņēmēju apvienības, uzņēmējiem nav pietiekami spēcīgas motivācijas vai trūkst izpratnes par darba devēju apvienojošas organizācijas izveides lietderību;
- nav izveidojušās pēctecības tradīcijas – konsultatīvās padomes un komisijas darbojas pašvaldības sasaukuma termiņā un tiek veidotas no jauna;
- nepietiekama informācijas aprīte un komunikācija realizējas vājā sociālā dialoga dalībnieku sadarbībā gan nozaru, gan starp nozaru griezumā;

- vispārējais pesimisms par valstī notiekošo spiež uzņēmējus domāt par ļoti piezemētām lietām, nevis par sadarbības veidošanu un sociālo dialogu.

PRIEKŠLIKUMI

Lai sekmīgi risinātu sociālo dialogu un veidotu labvēlīgu pamatu sociālai partnerībai nozaru līmenī, tas ir, lai sociālā dialoga process būtu dinamisks un attīstīts, nepieciešams:

- nodrošināt sociālā dialoga atpazīstamību un informētību par tā būtību un nozīmi visā sabiedrībā kopumā;
- pilnveidot sociālās partnerības un popularizēt pozitīvo piemēru mērķauditorijā, it īpaši uzņēmumos, kuros nav sociālā dialoga;
- izveidot sistēmu, kas nodrošinātu pieredzes un zināšanu (problēmu un informācijas) pēctecību sociālā dialoga procesā un sniegtu iespēju nepieciešamās informācijas analīzei nozaru un jomu griezumā – informācijas aprītē un komunikācijā ir jānodrošina sistēmiska pieeja;
- sociālo partneru lomas pastiprināšana normatīvu aktu ietvaros ar mērķi veicināt sociālo partneru iesaistīšanos sociālā dialoga veidošanā.

Ņemot vērā sociālo un ekonomisko situāciju Latvijā, tuvāko gadu perspektīvā prioritāte partnerību izveidē vēršama uz nodarbinātības un biznesa attīstības jautājumiem. Labvēlīgas biznesa vides izveide, uzņēmējdarbības stimulēšana un atbalsts, kā arī kvalificēta darbaspēka saglabāšana būs priekšnosacījums Latvijas spējai atjaunot ekonomiku un iekļauties globālajā konkurētspējā. Partnerības projekti, kas vērsti uz jaunu darbavietu izveidi, mikrobiznesa un pašnodarbinātības stimulāciju, ir daudzkārt apliecinājuši spēju pozitīvi ietekmēt reģionu atgūšanos no ekonomiskām grūtībām un spēju veidot ilgtspējīgu ekonomisko vidi turpmākai izaugsmei³⁰.

SUMMARY

Aim of the social dialog is to promote democratic cooperation between social partners to ensure social stability and to stimulate growth of economy. Types of social dialog depend on cultural, historical, economic and political context and traditions in each country but necessary pre-conditions everywhere are the same: strong and independent organizations of employers and employees; political will of all partners to begin and participate in social dialog; rights to unite and rights to conclude collective agreements; necessary institutional support.

In the theoretical discussions there exist many approaches for analysis of social dialog. In the frame of this research main object of analysis is concept "wide social dialog" – bilateral or trilateral social dialog with the participation of social partners and viewing wide range of questions of economic and social policy.

Social dialog and social partnership in Latvia started to develop rather recently. Taking into account analysis of secondary sources and results of interviews within this study, in Latvia social dialog is taking place in the regional level whereas to identify tendency of development of social dialog in particular sectors is rather difficult. Problems in the entrepreneurship environment concern companies in all sectors equally. Interests of entrepreneurs on the sector level are represented by sector associations. Participation of employers' organizations in social dialog at national level is still in the initial period of development. Geographic distance to capital city and unequal economic growth in Latvia are mentioned as possible barriers of sectoral social dialog.

Taking into account activities of employers in the field of social dialog, metal working, wood industry and food production can be mentioned as perspective economic sectors (sectors where companies are very active in development of social dialog). In its turn as problematic sectors in which the development of social dialog should be more promoted chemical industry and its related industries, production of electric and optical equipment, construction, transport and logistics can be mentioned.

IZMANTOTO LITERATŪRAS AVOTU SARAKSTS

1. Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija. Informatīvais ziņojums par priekšlikumiem ekonomikas atveseļošanai vidēja termiņa periodā. Rīga, 2009
2. Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga, 2012. gada decembris
3. Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija. Informatīvais ziņojums par makroekonomisko situāciju valstī. Rīga, 2013. gada janvāris
4. Latvijas Darba devēju konfederācija. Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība. Rīga, 2010
5. Latvijas Darba devēju konfederācija. Ziņojums par situāciju divpusējā un trīspusējā sociālā dialoga jomā Zemgales reģionā. Jēkabpils, 2013. gada janvāris
6. Latvijas Darba devēju konfederācija. Ziņojums par situāciju divpusējā un trīspusējā sociālā dialoga jomā Rīgas reģionā. Rīga, 2013. gada janvāris
7. Latvijas Darba devēju konfederācija. Ziņojums par sociālā dialoga attīstību Latgales reģionā 2009. – 2012. gads. Rēzekne, 2013. gada janvāris
8. Latvijas Darba devēju konfederācija. Ziņojums par situāciju divpusējā un trīspusējā sociālā dialoga jomā Vidzemes reģionā. Cēsis, 2013. gada janvāris
9. Latvijas Darba devēju konfederācija. Ziņojums par situāciju divpusējā un trīspusējā sociālā dialoga jomā Kurzemes reģionā. Liepāja, 2013. gada janvāris
10. Divpusējais sociālais dialogs Latvijas labklājības veicināšanai. Rīga, 2004
11. Sociālā dialoga un sociālo partneru definīcija. 2011. gada jūlija ziņojums
12. Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības tīmekļa vietne – http://iepriekseja.lbas.lv/soc_valsts.php

LATVIJAS DARBA DEVĒJU KONFEDERĀCIJA

BAZNĪCAS IELA 25,
RĪGĀ, LV-1010
lddk@lddk.lv

SABIEDRĪBAI: www.lddk.lv
BIEDRIEM: www.lobijs.lv

